

Sümbolid, ideoloogia, võim

Mare Kõiva

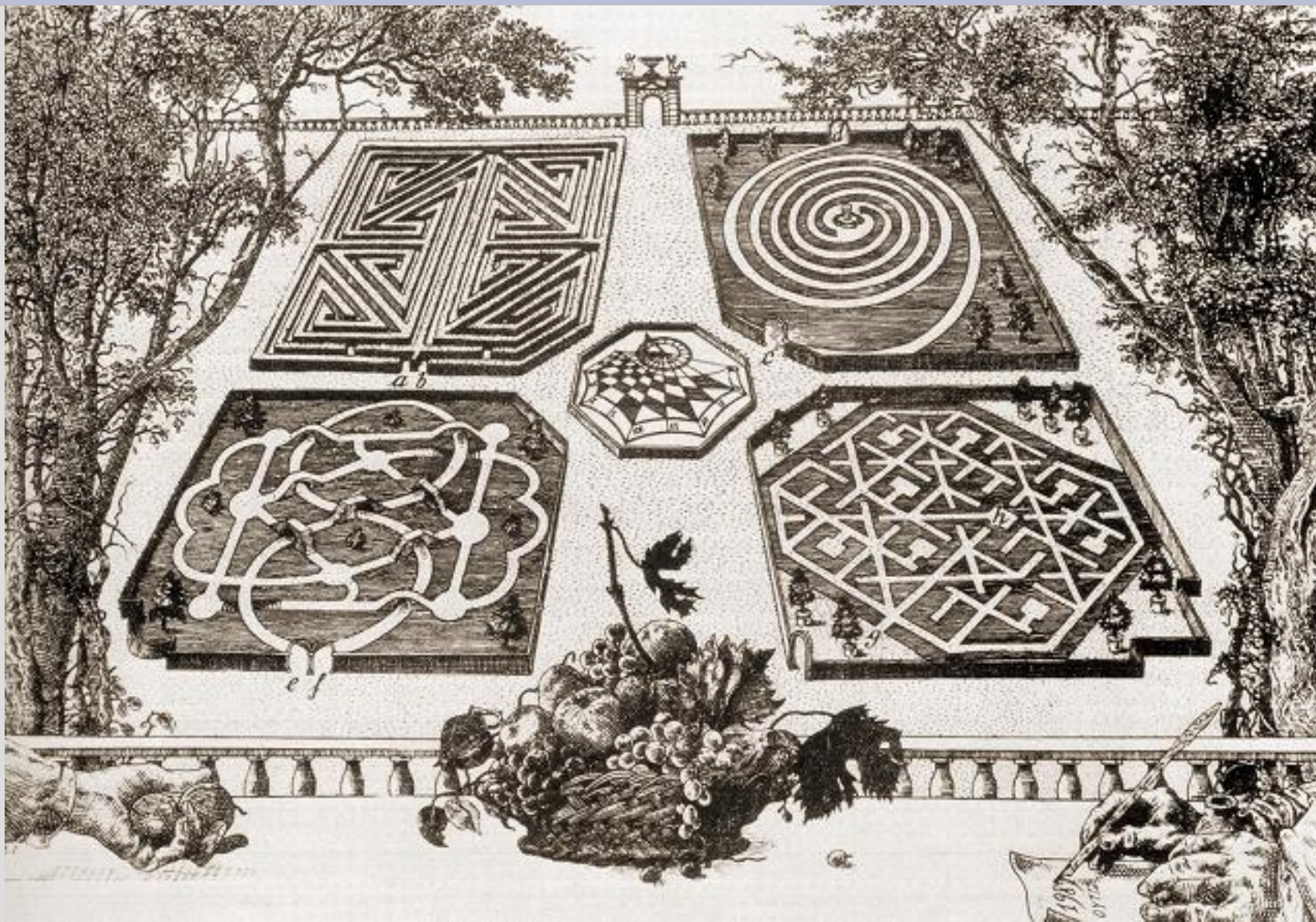
Sümbolid ja ideoloogiad

- Müüdi funktsioneerimise tagab traditsioon.
- Müüdil on suur väärtus ja prestiiž kuna ta seob tänast päeva parema, kõrgema, üleloomuliku reaalsuse ja algsete sündmustega.
- Müüt on lahutamatult kõigi kultuuride osa.
- Religioonis tagavad sümbolid seose pühaduse ja algsest osasaamisega.
- Väga olulised on rahvuslikud sümbolid (nende rollis võivad olla teatavad isikud, usu- ja kultuurinähtused ning kultuuriväärtused).

Rahvuslikud sümbolid

- Rahvaluule, sh regilaul.
- Eepos Kalevipoeg.
- Oma mütoloogia.
- Muistne vabadusvõitlus *versus* Vabadussõda.
- Eesti talu ja talukultuur.
- Laulupeod ja hiljem ka rahvatantsupeod.
- Eesti riik.
- Loodus.
- Vana kirjakultuur, väga kõrge kirjaoskusega rahvas.
- Omakeelne trükisõna ja kooliharidus.
- 2000. aastate alguses Võrumaa kooliõpilaste küsitlusele vastajad nimetasid oluliste 20. sajandi eesti kangelaistena nt Lembitut, Konstantin Pätsi, Jeesust.

Ungarlane István Orosz on üks sümboleid kasutava illusionistliku kunsti esindajaid.

Sümbolid ja ajalugu

- Sümbolid aitavad tõlgendada ajalugu, nad muutuvad aja jooksul.
- Ajalugu ja minevikku esitatakse tavaliselt valikuliselt (Serbia, Bulgaaria – põlised kristlikud maad, välistatakse islami osa ajaloos; Eestis välistati pikka aega baltisaksa ajalugu, kuna kogu eelnev ajalookirjutus ignoreeris eestlasi – nad olid oma maal nähtamatu rahvas), minevikku valitakse esindama teatavad sümbolid.
- Sümbolitel on oluline osa näiteks vastupanuliikumises, samuti võimu teostamisel. Totalitaarsetes lähiajaloo riikides sümbolitel oluline roll (Nõukogude Liit, natsionaalsotsialistlik Saksamaa).

Isiksus ja sümbolid

Using symbols is the process of construction and reconstruction of personal or social meanings, *constructive alternativism*.

Human beings are using narratives for *pragmatic and predictive usefulness* as justification criteria, since the ultimate truth of any proposition is not considered to be available.

Kelly 1994

Isiksus ja sümbolid

Meil oleks vaja ka kirjandust, mis võimaldaks inimesile sellise vaikse ekstaasi [- - -], valge laev, neljateraline mõõk või kuuvärvi kivi meile annab elava ekstaasi, mitte mõni kosutav tõlge [- - -], meile aga on vaja sarnaseid, mis hinge läbistavad nagu elektrivool, millede lausete rytm paneb tantsima meie vere nii, et see kipub välja soonist. Ja ainult me ise võime kirjutada sarnaseid, milledest meil praegu on ainult udune aim. Ja võib-olla läheb palju päevi enne, kui saame nad“ („Eestlase usulisi eeldusi...“). *Uku Masing*

Isiksus ja sümbolid

On olemas kahte liiki põhisümbolid: üldistavad sümbolid ja täpsustavad sümbolid.

Üldistavad sümbolid – üks sümbol sisaldub kogeja jaoks mitu tervikideed või märki. Selline sümbol esindab kõiki ideid üheaegselt, sh sisaldab sümboli pühasid tähendusi.

Täpsustavad sümbolid annavad võimaluse töötada keerukate kontseptsioonide ja tunnetega, nii et nad muutuvad indiviidile arusaadavaks. Kui sümbol sellisel moel osadeks võetakse, saab kontseptsiooni teistele efektiivsemalt edasi anda.

Täpsustavad sümbolid kategoriseerivad kogemusi ja maailma.

Sherry Ortner

Sümbolitest ühiskonnas

Erich Fromm (*The Forgotten Language*, 1952) eristab:

- 1) konventsionaalsed sümbolid - kasutusel matemaatikas, tootmises jm;
- 2) juhuslikud sümbolid - tähendus pärineb ajutisest assotsioonist – üks asi sümboliseerib teist;
- 3) universaalsed sümbolid – valitseb loomumane seos sümboli ja selle vahel, mida ta esindab.

J. E. Cirlot (*A Dictionary of Symbols*, 1971) nimetab sümbolite unikaalseks funktsiooniks nende sümbolismil rajanevat toimimist - kasutades kujundite ja emotsioonide keele täpseid, kristalliseerunud väljendusvõimalusi, aitab see avada kogemuseväliseid (transtsedentseid) kosmilisele korrale ja inimestevahelisele olemisele omaseid tõdesid. Sümbolitele on omased tunnused, mis suurendavad nende dünaamilisust ja annavad sümbolile tõeliselt dramaatilise kuju. See kvaliteet, sümboli olemus, märgib tema võimet samaaegselt väljendada esitatud idee erinevaid aspekte, nii teesi kui antiteesi.

Cirlot toob esile sümbolite omavahelise seotuse, nende nn süntaksi, esinemise klastritena ja kumuleeruvad tähendused nt rahvajuttudes, ruumis (kunstiteosed, graafiline disain) aegruumis (unenäod, draama). Ta tõstab esile, et “Sümboleid ei saa kunstlikult luua ega leiutada neile täiesti isiklikke tähendusi – need on üldised märgid, mis liiguvad universaalsuse suunas ja on vaimuelu loomulik osa. Sümboleid võib ka nimetada väliseks ehk madalamaks väljenduseks kõrgemast tõest, mida edastatakse sümbolite kaudu. See tähendab, et suhtlevad reaaliad, mida oleks keele piiratud väljendusvõimaluste tõttu raske edasi anda nende hämaruse tõttu või mis on liiga kompleksed adekvaatseks edastamiseks.”

Mary Douglas (*Natural Symbols*, 1973) väitel saavad sümbolid tähenduse üksnes suhtes teiste sümbolitega ja sellest moodustuvates mudelites. Nimelt mudelid annavad tähenduse. Sealjuures ei ole mudelis esinevatel üksiksümbolitel oma, ülejäänutest isoleeritud tähendust.

Sellise sümbolite süsteemi moodustavad kindlasti mõnede pühade juurde kuuluvad sümbolid, nt jõulud. Lisaks nn jõuluvärvidele roheline, punasele-kuldsele, kuuluvad selle juurde paljud sümbolid alates küünaldest ja küünlavalgusest kuusepuu või –vanikuteni, igihaljad taimed, kellukesed, kirik jpm.

Tänapäevase ühiskonna juurde kuulub, et ühendustel ja organisatsioonidel on oma tunnussümbolid: märk, vapp, logo, lipp, hümn või tunnuslaul. Seda nii kooridel, koolidel, seltsidel kui muudel ühendustel.

Tänapäevane riik ei toimima kui tal ei ole samu tunnuseid: vapp, lipp, hümn, enamasti ka riigipiir ja fikseeritud keel/keeled kui riigikeeled.

Lisaks on mõnigi kord määratletud rahvus/riigi tunnusloom, -lind, -kivi või muu looduse. Tihti on neid uusajal valitsejate asemel kujutatud ka vapil või rahatähtedel, elanikkond võib ennast naljatamisi kutsuda ühe tunnuslooma järgi, seda võivad laiemalt kasutada teised rahvad (uusmeremaalased – kiivid, austraallased – kängurud).

Sherry Ortner kui tänapäevaste kultuuride ja sümbolite uurija on jaganud sümbolid kaheks tüübiks: üldistavad ja täpsustavad sümbolid.

Üldistavad sümbolid kombineerivad ja üldistavad mitmed lõplikud ideed ühe kogeja poolt vastuvõetava sümboli või märgi alla. Sel juhul esindab üks sümbol kõiki ideid üheaegselt, võib sisaldada mitmeid pühasid sümboleid või olla nt selline üldistav sümbol nagu seda on nagu Ameerika lipp osa ameeriklaste jaoks. Üldistavad sümbolid toimivad katalüsaatorina, mõjutades vastuvõtjat. Täpsustavad sümbolid esindavad eristamatuid mõtteid ja tundeid ning on tähendusrikkad indiviidi jaoks.

Ekskurs: Valge laev kui rahvuslik ja universaalne sümbol

Prohvet Maltsvet ja valge laeva ootamine;
Valge laev – põgenikelaev ja vabastaja
Valge Laeva kohta teadete ootamine Ameerika
Hääle saadetest

Christa Wolf *Kindheitsmuster* - Valge laev
Saksamaa sümbol
Chingiz Aitmatov Valge laev
Sümbolina 19., 20. sajandil valge laev
-vabadus, luksus

Merelaev
Tähelaev
Müütiliste olendite laev

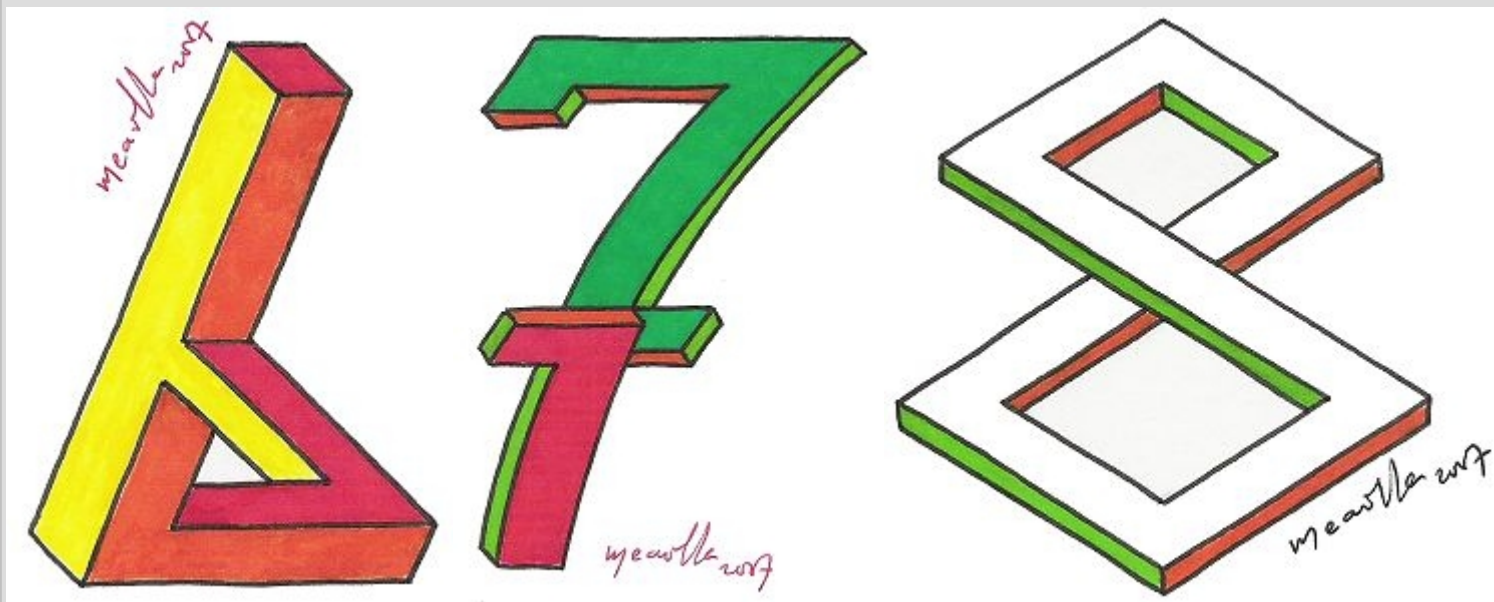

Sümbolid traditsioonilises kultuuris. Arvud

- Arvud kesksed babüloonia usundis, ka pütaagorlaste koolkonnas (keskne arvumüstika), samuti hinduismis. Eesti rahvausundis eendub teatavate arvudega seotud pärimus (3, 7, 9, 12).
- Põlisrahvastel sageli arvusüsteem rajatud teistel alustel, nt hopid: 1,2,3, palju; arvutamiseks ja arvepidamiseks numbreid ei vajata. Eesti pärimuses mustsada, sada tähendusega 'palju', 'loendamatult'.
- Pütaagorlased tõlgendasid arvusid kui asjade algupära ja universumi harmoonia alust; arvud universaalsed kunstis, muusikas, poeesias. Kristlikus kultuuris arvud seotud kesksete mõistetega, neil on kõrge väärtus.

Arvud

- Null - mitteeksisteerimine, igavene, kvantiteedi ja kvaliteedi puudumine.
- Üks - ürgalgne ühtsus; algus; looja; Jumal, isa; jumalikkus.
- Kaks - duaalsus; muutumine; mitmekesisus; konflikt ja teistsugusus; staatilisus; stabiilsus; inimese dualistlik loomus; Kristus kui jumal ja mees.

Arvud

• Kolm - loov ja edasiviiv jõud; süntees.

Kolmeosaline maailm koosneb taevast, maast ja veest/allilmast; inimene koosneb kehast, hingest ja vaimust või sünnist, elust ja surmast; kõigel on algus, keskpaik ja lõpp; minevik, olevik ja tulevik jm.

Kristluses kolmainsus; hinge, vaimu ja ihu ühendus.

$3 \times 4 = 12$, esindab sodiaagi märke ja kuude arvu aastas.

Folklooris võrdub kolm ka mõistega 'palju', seal kehtib laiemalt kolmarvu reegel: kolm soovi; muinasjuttudes jõutakse kolme tegevusega sihile, kolm printsi või printsessi/ venda / nõida / saatusejumalannat / haldjat (neist kaks head ja üks halb). Lunaarloomad on sageli kolme jalaga.

Arvud

● Neli - staatiline arv, vastandub ringikujulisele ja dünaamilisele. Neli on terviklikkus; totaalsus; lõpetamine; ühtekuuluvus. Neli aastaaega, neli tuult, põhipunkti, ruudu külge, risti otsa, paradiisijõge ja põrgu osa, püha mäe. Neli on Vanas Testamendis emblemaatiline arv. Neli paradiisi jõge moodustavad risti, maal on neli veerandit, jne.

● Viis - inimese arv, pentagon väljasirutatud käte ja jalgadega. Sarnaselt ringile sümboliseerib viieharuline täht täiust, see on neli põhipunkti ja kese. Viie õielehega lilled ja viieharulised lehed (roos, liilia, viinapuu) esindavad mikrokosmost. Viieharuline täht tähistab terviklikku indiviidi, vaimset pürgimust ja haridust. Alaspidi harudega viisnurk on nõiduse ja musta maagia sümbol.

Arvud

- Kuus - $1+2+3=6$. Sümboliseerib polaarsuste liitu: kaks kokkupõimunud kolmnurka - ülespidine on mees, tuli ja taevas ning alaspidise tipuga kolmnurk on naine, vesi ja maa. Kuus sümboliseerib armastust; tervist; ilu; saatust, õnne. Päikeserattal on kuus kiirt (kodarat). Kuueharuline täht ehk Saalomoni täht.
- Seitse - Universumi arv, makrokosmos. Ühendab endas 3 (taeva arv, ka hing) ja 4 (maa arv). Seitse taevast, põrgut, suurt planeeti, päikesekiirt, tarkusesammast, nädalapäeva, nooti, maailmaimet. Seistmepäine draakon - India, Pärsia, Kaug-Ida; kelti ja Vahemere müütides. Kristlus: seitse sakramenti; põhilist voorust; surmapattu; purgatooriumi tasandit; vaba kunsti; suurt prohvetit; paastumise ja patukahetsuse aeg; seitsmes päev kui puhkepäev.

Arvud

- Kaheksa - vaimse alguse arv, paradiisi jõudmise arv;
- Üheksa - 3x3, lõpetamine; täielikkus; teadmised; algus ja lõpp; maapealne paradiis; ringjoone arv. Sümbol – kolmnurgad. Tule ja vee, mäe ja koopa sümbol. Kristlus: vähe esindatud. Kolm korda kolm inglite koori, üheksa sfääri ja ringi seoses põrguga.
- Kümme - kosmose arv. Kristlus: kümme käsku; kümnes osa tuleb anda jumalale.
- Kaksteist - Terviklik tsükkel; kosmiline kord. 3x4 tähistab esoteerilist ja eksoteerilist. Kaksteist sodiaagimärki ja 12 kuud aastas, 12 tundi ööpäevas.

Arvud

- Kolmteist - Juudas Iskarioti arv ja seetõttu õnnetu arv, see on ka nõidade ja nõiakogunemistega seotud arv. Maiadel on 13 taevast, millest igäühte valitseb jumal.
- Nelikümmend - initsiatsioon; surm. Kristlus: 40 päeva paastu, ülestõusmiseni, Vanas Testamendis on Mooses 40 päeva Siinain; rahvausundis sagedasti hinge elukoha või surmapaiga lähikäikudes viibimise aeg.
- 666 - metsalise märk ja inglite arv. Kristluses metsalise, Antikristuse märk. Kabalistikas päikesedeemoni arv.
- 888 - Jeesuse arv.

Arvud eesti rahvaluules

Arvud on loendamis-, arvutamis- ja rahvaluules ka mõõtühik. Arvud on olulised müütides ja rituaalides, maagiliste tavade ja arstimisriituse juures, loitsudes, lastefolklooris, igapäevases kombestik. Arvusümboolika tähendab omistab teatud arvudele idamaade kultuuris, antiikilmas, keskajal ja tänapäevastes salateadustes kindla väärtuse ja tähenduse. Keskajal oli paaritu- ehk liigarv hinge ja elu sümbol, seevastu paarisarv märkis ihulikku ja üldse füüsilist olemust. Null tähendas mitteolemist, eimiskit, kolm kristluse põhivoorusi (usku, lootust, armastust), terviklikkust ja täiuslikkust (algust, kestust, lõppu), neli - maiseid hüvesid ja põhielemente (vett, tuld, maad, õhku), nelja ilmakaart ja nelja põhilist tuule suunda jm. Üldtuntud on seitse kui püha ja õnnetoov arv, kuna kolmteist tähendab paha ja õnnetust (nt 13 lauasistujast sureb üks, sest pühal õhtusöömaajal oli 13 osavõtjat ja üks neist - Jeesus - suri). Kordamine tagab edasikandumise ja on oluline tavandi püsimise seisukohast. Ameerika folklorist Alan Dundes näeb kolmarvuseaduse kehtimist laiemalt tänapäevases ühiskonnas.

Visuaalsed sümbolid

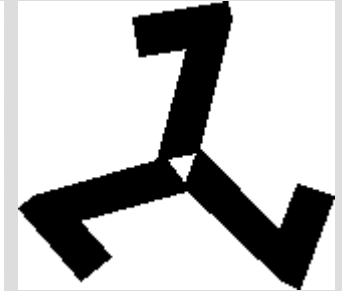
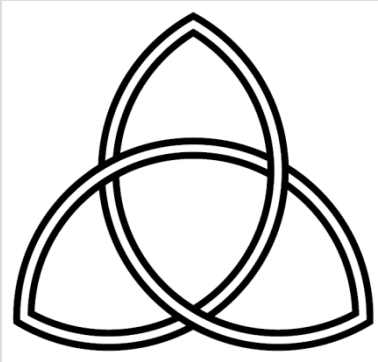
Juba vanemad inimloodud templid on ilustatud märkidega. Neoliitikumist pärinevatel esemetel, megaliitidel ja kultuspaikades võib leida mitmeid sümboleid: rombid, kolmnurgad, spiraalid, ringikujulised kaunistused jm, mis olid kas kivisse raiutud/õõnestatud või värvitud. Ilustamise kõrval oli eesmärk nende kohtade pühaduse teadvustamine. Spiraalsed ja ringikujulised kaunistused loovad ühtlasi liikumise illusiooni.

2500 eKr rajatud Newgrange lävekivi.
Foto Piret Voolaid 2008.

Visuaalsed sümbolid

3 - kolmnurk, kolmhark, triskele, ristikhein; kolmikvälk.

Kolmjalg ehk triskele - sümboolika sarnane haakristiga, tõenäoliselt päikese liikumise või päikesetõusu, hea õnne sümbol; seostatakse ka kuufaasidega ja elu uuenemisega. Nt Karja kirikus; kelti ristidel. Ristikhein ja kolmnurgad-kolmjalad on ka kolmainsa sümbol.

Visuaalsed sümbolid

Neli - ristimärk, rõngasrist,
Rist joonistati või asetati
kaitseks esemetele,
viljale jm. Kurjade
vaimude vastu joonistati
aasta lõpus majauksele
ristimärk. Okstest vm rist
asetati nt varemetele.

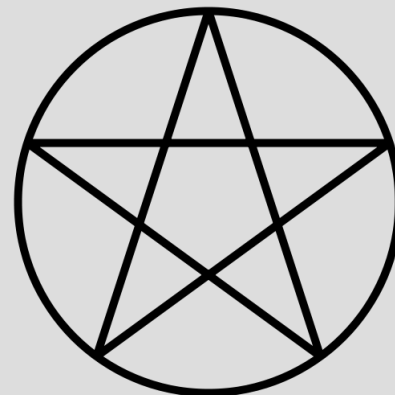

Ristimets Hiiumaal. A. Kuperjanov 2002.

Rõngasrist Vormsi saarel Hulloos. A. Kuperjanov 2006

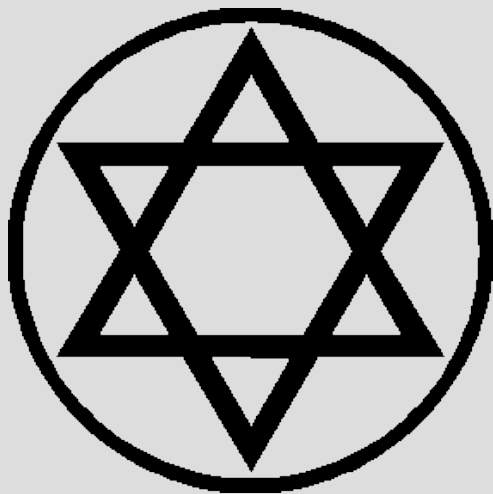
Visuaalsed sümbolid

Viis – viisnurk ehk viiskand, pentagram. Eestlastel kasutusel kaitsemärgina, nt ravimisel joonistati sammaspoolele viiskand. Sümboliseerib väljasirutatud käte ja jalgadega inimkuju ja inimlikku mikrokosmost. Nõiduses tähistab ümberpööratud viisnurk kuradi, kitse ja nõia väge. Vanim teadaolev viisnurk pärineb aastast 3000 eKr Babülooniast. Keskajal sümboliseeris Kristuse viit haava. Laiemalt kasutusel uuspaganluses kui pühim sümbol.

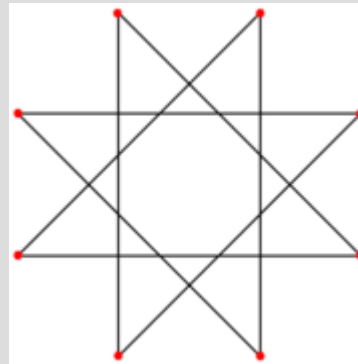
Visuaalsed sümbolid

Kuusikand - Taaveti täht; eesti levinum nõia- ja kaitsemärk. Püha märgina kasutusel judaismis, muhameedluses, budismis; ka okultismis ja teosoofias jm. Väga oluline mandala märk, nirvana sümbol.

Visuaalsed sümbolid

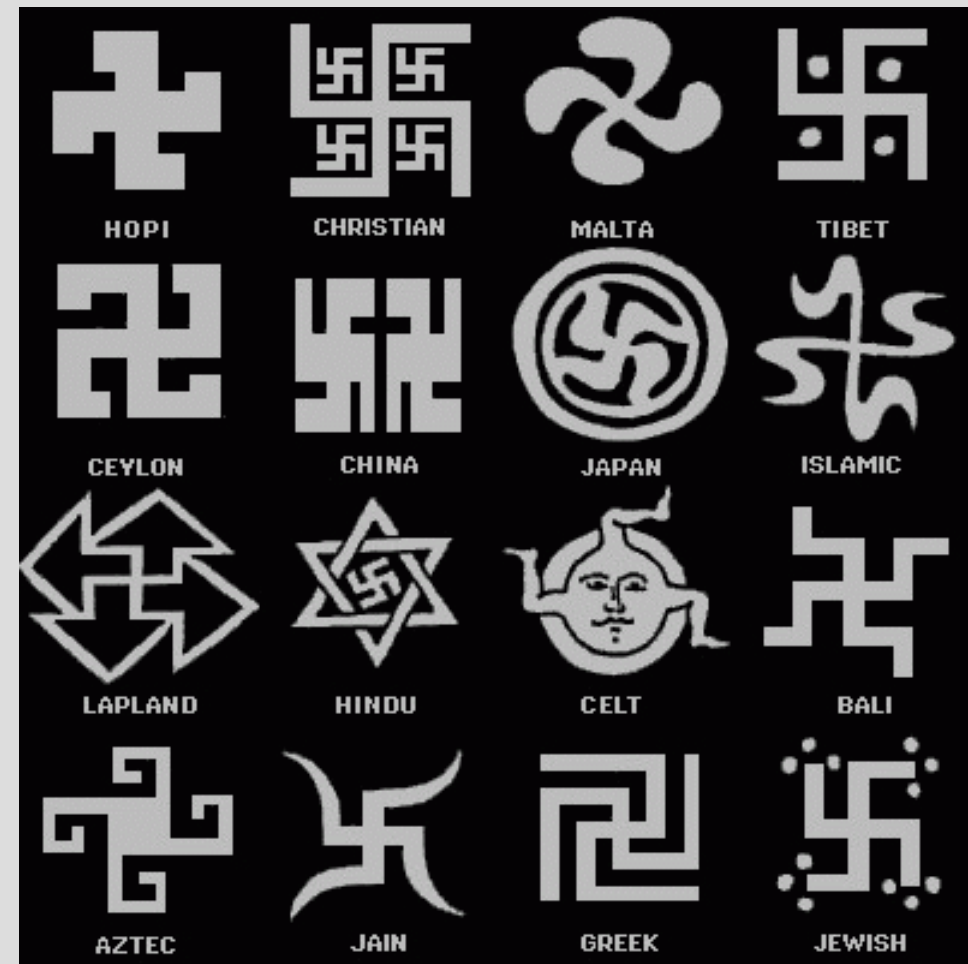
Kaheksakand – eesti levinum nõia- ja kaitsemärk, kasutusel laialt ornamentikas; ristimisastja on sageli kaheksanurkse kujuga.

Visuaalsed sümbolid

Haakrist, svastika on üks vanemaid ja komplekssemaid sümboleid, levinud laialt kõigil mandritel ja kultuurides alates aastast 200 eKr. Aarialaste päikese ja taevajumala sümbol; vana sümbolina võeti emblemaatilisena kasutusele kui saksa natsionaalsotsialismi tunnusmärk.

Haakrist on levinud paljude rahvaste ornamentikas, sh saamid, eestlased, lätlased jpt.

Nõiamärgid eesti usundis

Levinumad nõiamärgid: rist, viiskand, kuuskand, kaheksakand, svastika ehk haakrist, silmus-hulknurk. Kasutati ornamentikas, ravimisel, maagiliste tavade juures.

Labürint on jätkuvalt vaimsete otsingute sümbol. Neid on ehitatud mitmele poole maailmas. Cel – 12. sajandil rajatud talu, tänane ökopuhkekeskus.

Ring, labürint

Ring – igaviku ja kõiksuse sümbol; päikese ja kuu märk. Ringiga piirati haiguskolded ja paigad, mida taheti deemonlike olendite eest kaitsta.

Labürint - märk, ehitis, heki või kividega ümbritsetud rada; müürid. Ehitati pimedasse maa-alusesse, hiljem ka maapinnale.

Labürindid: 1) rada suunaga keskpunkti ja sealt tagasi, 2) mitmesuunaline labürint, tahtlikult segane, ummikteede ja pimedate hargnevate radadega, mis nõuavad lahenduse teadmist.

Labürindi sümbolism põhineb tagasipöördumisel keskmesse.

Labürindid-hauakünkad, matusekoopad kaitsevad surnuid ja hoiavad neid samaaegselt tagasi pöördumast.

Visuaalsed sümbolid

Seitse – seitsmepäine draakon; folklooris = muinasjuttudes on lohel enamasti 3, 7 või 12 pead.

Tähestik oli oluline märk paljudes vanades kultuurides. Kirjutamine ja lugemine olid väljavalitute oskused. Tähestik ja kirjutatu omandas sümboli tähenduse, oli kasutusel hilise ajani kui kaitse, tikiti seetõttu nt seinavaipadele. Varasemad kirjutised ja joonised olid sageli hiljem tundmatud ning dešifreerimiseni käsitleti neid kui kaunistusi. Egiptuse kiilkiri mõistatati 19. sajandil, ka Eestis kasutatud ruunikiri ja -märgid ruunikalendritel ja sirvilaudadel muutusid 19. sajandi lõpuks arusaamatuks.

Ruunikalendrid ehk sirvilaudasid ehk puukalendrid on leitud Lääne-Eestist. Tava on levinud kalendriuurijate arvates Eestisse Skandinaaviast koos ümberasujatega. Puust saukalendrid on siiski laialt levinud kogu Euroopas.

Tänapäeval jätkavad ruunikalendrite avaldamist ja vana ajaarvamise tutvustamist maausulised.

Suuremad Eestist pärit vanade kalendrite kogud on hoiul Soomes Museovirastos, Eestis Eesti Rahva Muuseumis.

Peremärgid

Peremärgiga tähistati kuulumist, omandimärk lõigati tööriistadele, majale, väravale, ka piirikividele jm piiritähistele. Mererannast või metsast leitud esemele jäetud omandimärk tähistas, et see kuulub leidjale, tal on nüüdsest omanik, teistel seda luba võtta ei olnud.

Theodor Saare poolt jäädvustatud Kihnu peremärgid (vasakul), paremal puusse lõigatud peremärk.

Märgid maastikul

Kividele ja ehitistele on raiutud kindlat pühakut tähistavaid sümboleid. Vanu ruunimärke ja mitmest kultuurist pärit sümboleid kasutavad uusaegsed ravijad ja riiuste läbiviijad. Rikkalik kompleks märkidest leidub Vigala Sassi loitsuplatsi ümbritsevatel ristidel ja lokulaudadel.

Lauritsakivi Kuusalus on seotud legendiga pühast Laurensiusest, kes sellel kivil hukatud. Vasakul Uku Praksi foto, paremal Mall Hiemäe foto aastast 1983 – Lauritsakivisse raiutud tuletangid.

Märgid maastikul

Kaljumaalingud ja muud kaljutaide liigid on levinud kogu maailmas, igal aastal leitakse uusi piltide ja märkidega kaetud paikasid. Märkidel on seos looduse ja inimtegevusega, kuid uurijad on neid tihti püüdnud seostada just usundinähtustega – ohvripaigad ja kommunikatsioon surnute või kõrgemate jõudude vahel. Sagedased on jahimotiivid, loomade ja lindude kujutised, päikese ja kuu märgid. Laevamotiive on seostatud surnulaevadega, luik on teispoolsuse sümbol; madu tähistab päikest. A. Kaliff on arvanud, et algselt olid pildid pronksiaegsetes kalmetes, pronksiaegsete põletusmatuste ajal hakati pilte tegema lähedastele kaljudele. Eestlastel on suuri teeneid kaljutaide leidmisel ja jäädvustamisel Karjalas ja Lapimaal, vt lähemalt Eesti Muinastaide Seltsi tegevust.

Kaljujoonistest loe lähemalt Mäetagused nr 17/18; 30, ka Eero Autio artiklit Ussi ja siksaki motiivid Some kaljumaalingutel ja Saami trummidel, Mäetagused 9.

Värvid

Heledad värvid on soojad ja aktiivsed (kollane, punane), valgust absorbeerivad külmad ja passiivsed värvid (sinine, violetne). Roheline sünteesib mõlema omadused. Must ja valge sümboliseerivad negatiivset ja positiivset, igavest vastasseisu. Rõivavärvus on olnud nii klassi-, ameti kui vanuse määraja – tumedamad värvid on paaril viimasel sajandil olnud vanemaealiste värvid; purpur nt kunagine valitsejate värvus, punaseks värvitud näod jumalate/kuradi tunnus.

Kuldne, kollane

Päike, surematus, tuli, kuulsus, jumal. Kuld ja hõbe, päike ja kuu on sama kosmilise reaalsuse kaks aspekti. algus, intellekt, intuitsioon, usk ja jumal. Tumekollane - reeturlikkus, armukadedust, ahnus, salatsemine, reetmine, truudusetus. Kollane lipp või kollased ja mustad märgid tähistavad karantiini. Kollane rist märgib katku.

Valge - assotsieerub nii elu kui armastusega, nii surma kui matustega. Sümboliseerib: valgus, päike, õhk, puhtus (rikkumatus), süütus, kõlbeline puhtus, pühadus, lunastus. Valge rüü osutab puhtusele, kasinusele, vaimu võidule liha üle; valge oli leina värv Idamaades, muistses Kreekas ja Roomas, ka Eestis. Valge tähendab eesti keeles ilusat, puhast, valgusküllast. Abiellumisel tähistab valge värv vana elu lõppemist ja sünni uude ellu. Valge lipp tähistab alistumist, vaherahu, sõprust, heatahtlikkust.

Hall - Lein, depressioon, tagasihoidlikkus, põrm, patukahetsus; eesti usundis kummituste ja üleloomulike olendite sagedasem ilmumisvärv; kristlikus traditsioonis: ihu surm ja hinge surematus; rõivavärv kogukondadel.

Pruun – maa värv; kristlikus traditsioonis: surm ilmaliku maailma jaoks, religioossete rühmade rõivavärv.

Sinine - tõde, tarkus, lojaalsus, kõlbeline puhtus, truudus, suuremeelsus, rahu, külmus. Sinine on naiselikkuse printsiiip, taevassinine taevajumaluste värv. Eesti usund: haiguse, surma värv, lootuse ja unistuste värv; väljendina *sinine esmaspäev* tähistab nurjuvat, viltukiskuvat olekut.

Punane – päikese- ja sõjajumalate värv. Maskuliinse printsiibi värv. Tähistab tuld, päikest, kuninglikkust, armastust, rõõmu, pidu, kirge, tulihingelisust, energiat, metsikust, tervist, vastupidavus; negatiivselt poolelt veri, verehimu, veresüü, viha, kättemaks; ka martüürium, meelekindlus, usk, suuremeelsus. Punane ja valge tähendab surma; punane-valge-must kolme initsiatsiooniseisundit. Jumalaid maalitakse punastena, et näidata nende üleloomulikku väge, pühadust või päikese jõudu.

Antiikkultuur: punast värvi saadi värvimullast, rauamennikust, ainsa tuntud leiukoha, Lemnose saare preestritel oli selle kaevandamise ja turustamise ainuõigus. Seda müüdi tablettidena, millel oli kitse kujutis. Tarvitati nt ka seesmiste haiguste ravimiseks ja puudrina.

Kristluses: kiriku eest kannatanud märtrite värv, 28.12 laste jumalateenistuse värv - sellega mälestatakse süütuid lapsi, kes hukati Herodese käsul Petlemmas. Punane ja valge tähistab kuradit, puhastustuld, surma.

Rahvausundis tervise ja tervenemise värv – verd on võetud elusümbolina, selle punane värv esindab tugevust ja elujõudu. Mesoliitikumi Iirimaa elanike tööriistadel jäljed ookri kasutamisest, mida võib seletada kui maagilist püüdu muuta tööriistu efektiivsemaks. Ookrit on leitud ka varasematest matustest, sh nt Rootsist koeraluude juurest, võimalik, et sellega püüti tagada surnule elujõud surmajärgses maailmas.

Must - kurjus, surm, meeleheide, kurbus, südamevalu, alandus, lein, nõidus, musta maagia ja mustad kunstid. **Eesti:** pimedus, räpasus, leib, öö, kohvi, fraseoloogias must lammas; inetu (vastanduses valgega, mis tähistab ilusat), halb, kuri.

Roheline - tähendab nii elu kui surma: kevadine rohelus versus sinakasroheline kui surma värv. Lootus, rõõm, muutumine, ajutisus, noorus. Tähistab kevadet, rõõmu, usaldust, küllust, õitsengut, rahu. Rohelise lipuga tähistatakse uppuvat laeva.

Violetne - teadmised, religioosne hardus, pühadus, kurbus, patukahetsus, karskus, nostalgia, kurbus, lein, vanadus.

Purpur ehk punamust - kuninglikkus, keiserlik ja preesterlik jõud, hiilgus, uhkus, tõde, õiglus, mõõdukus. **Kristlikus traditsioonis:** preestrite jõud, jumalaisa, tõde, tagasihoidlikkus. Suure paastu ja advendi värv.

Ained ja esemed

Müütilised ained nagu elueliksiir, maagiline eluvesi või noorusevesi, surmavesi, nektar – jumalate jook, lohehammas, kaarnakivi, siiliokas.

Kuld, hõbe, vask kui väärismetallid ja sümbolid.

Sümboolse tähendusega esemed nagu piksenool, tuleoks, kärnakivi, karjasekepp, ka mitmesugused amuletid ehk ohutised, kaitsekirjad, loitsud, valmistati sageli nimeliselt konkreetsele isikule või loomale. Väikesed kaasaskantavad kaitseesemed olid kasutusel veel 19. sajandi lõpul kurjade jõudude peletamiseks, tugevuse, väe, edu ja tervise ning jumaliku kaitse tagamiseks või tugevdamiseks. Amuletid olid kasutusel kõigi inimese elu kesksete sündmuste, riituste, kriiside, haiguste, kriitiliste olukordade (teekond, elukohavahetus) puhul. Tänapäevakultuuris kaitstakse amuletiga mitte majandusloomasid, vaid lemmikloomasid, samuti lapsi. Kaitseesemeid kinnitati eluhoonetele ja lautadele-tallidele ning tööriistade külge. Neid ka joonistati, süvendati või põletati esemele. Võib tähistada ka sotsiaalset staatust, vanust ja sugu, poliitilist kuuluvust või esteetilist sõnumit.

Sümbolid ühiskonnas

- Sümbolid on ühe või teisel moel alati võimu teenistuses ja seotud ühiskondlike lepetega.
- Sümbolid on seotud võimu legitiimsusega ja on selle tunnistus.
- Ühiskonnas on sümbolitega taganud oma legitiimsed õigused tavaliselt kuningas /võim, ülaklass/aadelkond, organisatsioonid.
- Max Weber – kohus ja politsei ehk riigi agendid on õiguslikud vägivalla läbiviijad.
- Riigi kodanike jaoks ja nende silmis pole kunagi kõik riigi ettevõtmised legitiimsed (natsid, kommunism).

Võimu liigid

- Max Weber – moodsa sotsioloogia rajaja. Peamised teosed “Luterlik eetika”, “Rooma agraarne ajalugu” jpt.
- Võim: 1) ratsionaalne, 2) traditsiooniline, 3) ideoloogilis-ratsionaalne
- Juhid: 1) ratsionaalsed, 2) traditsioonilised, 3) karismaatilised

Konflikt, vägivald ja sümbolid

- Agressiooni ühiskonnas kontrollib kultuur, mõnikord on see kaitstud sümboli staatusega ja sellega kaasneb sümbolite kasutamine.
- Hispaania härjavõitlus kui legaalne ja ülekantud agressioon.
- Sport kui agressiooni väljaelamise võimalus nüüdisühiskonnas.
- Sümboolsed võitlused (ka võistlemised).
- Verbaalne agressioon – tänases ühiskonnas loitsude, palvete, rituaalse sõimu asemel ropendamine kui igapäevakõne, sõim, kuulujutud ja keelepeks, meedia kui üks verbaalse agressiooni legaalne käepikendus.
- Maagiline agressioon – menetlused kellegi kahjustamiseks.

Sümbolid ja ideoloogia

Sümbolite ja ideoloogia seosed on nüüdisühiskonnas sama pidevad, tugevad ja olulised kui varem, mis tagab müütide jätkueluks soodsa pinnase.